

МАНИПУЛИРАНИ СНИМКИ В КРОСМЕДИЙНА СРЕДА

Биляна Живкова

MANIPULATED PHOTOGRAPHS IN CROSSMEDIA

Bilyana Zhivkova

Abstract: *Manipulated photographs are part of the news for a long time. The digital era brings new challenges as the improvement of AI makes fake images more accessible and widely used in the media. The publication focuses on the ways in which photographs can be manipulated and the effect they have on the audience. The ethics of using edited photos and AI-generated images are discussed, as well as the danger of the media becoming an unwitting misinformer and manipulator.*

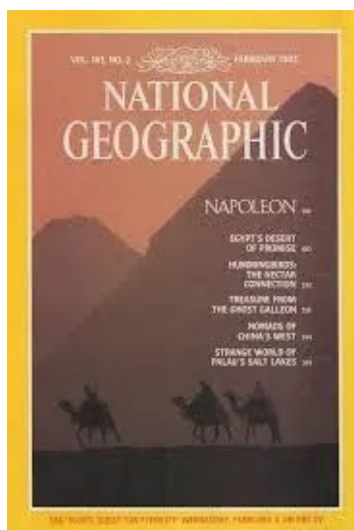
Key words: *manipulated photographs, AI-generated images, fake news, crossmedia, disinformation, social media*

Фалшивите новини, използващи фалшиви снимки, не са плод на нашето съвремие и развитието на технологиите. Сред значимите за историята фалшиви новини може да се изтъкне президентската кампания на Джон Кери през 2004 година, когато няколко уебсайта и вестника публикуват снимка на Кери и Джейн Фонда (Gillmor 2004: 177). На fotografiaята, която в последствие се оказва фалшива, двамата са заедно на протест срещу войната във Виетнам. Остава неясно кой е създателят на фалшификата, но начинът, по който е възприета за истина от аудиторията, е плашещ и показва колко е лесно да се манипулира общественото мнение. Това идва да покаже, че тежестта, с която обикновено се ползва fotografiaята в пресата, може много лесно да бъде премахната. Идеята, че снимката е доказателство за това, което се е случило, показва точно обратното. Съвсем нормално е обществото да вярва на очите си. Учило се е на това десетилетия наред и знае, че дори думите да лъжат, на снимката може да се вярва.

Монтирането на изображения и промяната им чрез програми за обработка на изображения като Фотошоп, без изрично да бъде упоменато, до голяма степен е в ущърб на аудиторията. Така тя може да бъде подведена. Пример за такава визуална заблуда е броят на *Нешънъл Джогиографик* от февруари 1982 година¹, когато списанието показва удивителна снимка на египетските пирамиди в Гиза на корицата си. На изображението се виждат трима души на камили, а на фона зад тях две пирамиди. Fotografiaята е изключително приятна за възприятията на аудиторията. Известният американски фотограф Гордън Геън успява да запечата този невероятен кадър, като цветовете се преливат от небето към земята и действително притежава всички качества да бъде на първа страница на престижното списание.

---

¹ Medium. Visual Deceptions: National Geographic and the Pyramids of Giza, 01.03.2017 <<https://medium.com/eng1462/visual-deceptions-national-geographic-and-the-pyramids-of-giza-3fcec6d448d0d> (status: 20.01.2024)>.

Оригиналната снимка на Горгън Геън и снимката, която е публикувана.

Но след като броят излиза на пазара, авторът на снимката остава шокиран, защото разбира, че тя е била коригирана без неговото знание. Фотография е представена на аудиторията, без да е упоменато, че е променен оригиналният кадър на Геън, което кара читателите да предположат, че пирамидите са значително по-близо една до друга отколкото са те в действителност.

От *Нешънъл Джогеографик* защитават своите действия, като обясняват, че са били необходими, за да пасне снимката на вертикалната корица на списанието. Тяхното твърдение е, че това не е фалшификация, а просто нова гледна точка. Това, което е ясно и с просто око на непрофесионалист, е, че дори лека корекция на каквато и да е снимка може да доведе до коренно различно възприятие на дадена ситуация. При дигитално манипулиране на който и да е кадър аудиторията трябва да бъде информирана, за да знае как да възприеме снимката.

Използването на софтуер за редактиране на фотографии продължава да е практика в някои медии, като в повечето случаи хората, чиито образи са „подобвени“, за да отговорят на определени критерии, не са уведомявани. Такъв е случаят, в който с помощта на Фотошоп е показан коремът и са уголемени гърдите на политика Джорджи Пърсел². Нейната снимка е показана в бюлетин на телевизионния оператор *Nine News Melbourne*, след като тя критикува решение на правителството на щата Виктория, с което се позволява ловът на патици да продължи. Пърсел публикува в социалните мрежи оригиналната си визия и редактираното изображение.

---

² БТВ. Критики срещу TV канал: Чрез Photoshop уголемили бюста и показали корема на гостуващ политик, 30.01.2024 <<https://btvnovinite.bg/svetut/kritiki-sreshtu-tv-kanal-chrez-photoshop-ugolemili-bjusta-i-pokazali-korema-na-gostuvasht-politik.html> (status 30.01.2024)>.

Телевизията реагира на публикацията, като обяснява, че Фотошопът е виновен за автоматичните корекции, които е направил – обяснение, което звучи до голяма степен нелепо. Всеки потребител, дори бегло запознат с начина на работа на софтуера Фотошоп, знае, че програмата няма автоматизирани корекции

от този род. Ръководителят на *Nine News Melbourne* Хю Нейлн се извинява за „графичната грешка“. „Обичайна практика е изображението да бъде преоразмерено, за да отговаря на нашите спецификации. По време на този процес Фотошоп автоматично е създал изображение, което не е в съответствие с оригинала. Това не отговаря на високите редакционни стандарти, които имаме“, казва той. От своя страна, пред *Би Би Си* говорител на *Adobe* – компанията зад Фотошоп, обяснява категорично, че „всякакви промени в това изображение изискват човешка намеса и одобрение“.

Модната индустрия е сфера, в която не е изключение използването на програми за манипулиране на образа. В повечето случаи – за да изглежда

моделът по-слаб или по-привлекателен. Такъв е примерът с Меган Каусман, която с изненада открива, че нейна снимка е променена в реклама за бански костюми³. Меган Каусман обяснява, че за щастие има позитивно отношение към тялото си и не е обидена, че не са я харесали и са я направили по-слаба. Но поставя друг въпрос – за жените, на които обществото казва, че не са достатъчно добри, освен ако не са изключително слаби. Компанията, променила снимката, веднага изпраща извинение и казва, че ще премахне изображението. Освен това добавят, че не вярват в обожествяването на слаби модели и не подкрепят нездравословни идеали за тялото. Въпреки че действията им говорят друго. Използването на Фотошоп е дотолкова залегнало в съвременните средства за информация, че инфлуенсърите го използват често. Корекциите по телата и лицата на актриси, модели и инфлуенсъри са безброй⁴.

³ E!News. Model Meaghan Kausman and Her Dad Talk Photoshop Scandal, 29.08.2014 <<https://www.eonline.com/news/574487/model-meaghan-kausman-and-her-dad-talk-photoshop-scandal-i-have-always-had-a-positive-body-image-she-says> (status 01.24.2024)>.

⁴ FixThePhoto. 28 Photoshopped celebrities, 22.01.2024 <<https://fixthephoto.com/blog/retouch-tips/natural-retouched-beauty-of-celebrities.html> (status 01.02.2024)>.

Манипулирани снимки на Бритни Спърс и Дженифър Лорънс в модни списания.

Корекции, които изглеждат безобидни, могат да повлияят на начина, по който възприемат телата и лицата си подрастващите и младите жени. Именно заради това през 2021 година в Норвегия е приет закон, насочен към използването на манипулирани изображения. Инфлуенсърите в социалните медии вече са задължени да оповестяват, ако снимките, които споделят с аудиторията си, са манипулирани по някакъв начин. Всяко нарушение на този закон се наказва с глоба⁵. Идеята е да се защитят потребителите, особено по-младите и впечатлителни хора. Изследване, проведено през 2016 година, установява, че излагането на манипулирани Инстаграм селфита води до ниска оценка на самочувствието, особено на външния вид сред подрастващите момичета (Kleemans, Daalmans, Carbaat, Anschütz 2018). Още повече че момичетата, които са видели обработените снимки, са ги оценили като по-красиви и атрактивни от фотографии, които са реалистични. Норвежките законодатели искат да обърнат внимание на аудиторията, че перфектните тела в рекламите не показват как изглеждат хората в реалния живот.

Коригирането на снимки започва във вестниците, залита към списания, специализирани за жени, манипулират се снимки в рекламите. Самите технологии вече дават възможност при правене на селфита с телефони, да се „изгладят“ бръчките и да се коригират някои „дефекти“. В тези случаи дори няма нужда да се прибегва до използване на популярните филтъри в социалните мрежи, които правят потребителите да изглеждат по различен начин, смятан за по-красив и по-изпипан. И при всички случаи да изглеждат по-далеч от реалния им образ. Всичко това води и до използване на манипулирани образи в кросмедиите като естествено продължение на медиите и на живота на аудиторията, който е обвързан с технологиите и социалните мрежи. Доколко обаче е допустима корекция и манипулация на фотоизображения, коментира Гилмор (Gillmor 2004: 177). Нищо не оправдава заблуда на публиката чрез използване на подправени снимки в журналистиката, изтъква той. Но линията между неправилно коригирана снимка и „леко коригиране“ на изображението понякога е тънка. Например най-

⁵ WashingtonPost. Why experts say Norway’s retouched photo law won’t help fight body image issues, 8.07.2021 <https://www.washingtonpost.com/lifestyle/wellness/photo-edit-social-media-norway/2021/07/08/f30d59ca-df2c-11eb-ac31-6b7c5c34f0d6_story.html (status 01.02.2024)>.

обикновеното изрязване на част от образа може да премахне някой важен обект или човек, който оригинално е бил в снимката, или може да подчертае друг елемент, казва Гилмор. Мощни технологични инструменти като Фотошоп и изкуствения интелект могат да променят коренно една снимка и тя дори да не прилича на оригинала. Което съвсем коректно може да бъде наречено фалшива снимка.

Работата на журналистите в днешната среда на лесно манипулиране на снимки се оказва доста трудна. Въпреки безспорните ползи лесният достъп до информационно съдържание крие сериозни опасности. За да могат да са сигурни, че снимките, на които попадат репортерите в социалните мрежи, са автентични, не са нужни не само усет, но и нови умения и ползване на специален софтуер.

Трябва да се отбележи, че сред най-честите начини за манипулация е самите снимки да не са обработени, а да се използват стари фотографии, за да се привлече внимание, да се предизвика сензация и да се заблуди обществеността. Една от обичайните техники за проверка на авторството на снимките и дали не са стари изображения, е да се потърси в Гугъл конкретната снимка и чрез възможностите на интернет гиганта да се види кога и къде тази снимка е била използвана (т.нар. *reverse image search*). Това е вариант за справяне с използване на снимки от други събития, когато аудиторията се въвежда в заблуждение. Такива случаи има многократно в началото на войната в Украйна. Тогава се оказва, че част от кадрите, които се разпространяват, не са от реалните действия в нападнатата държава, а са от доста реалистична видеоигра. Фалшивите снимки и кадри, отнасящи се до Украйна, са стотици и понякога е много трудно да се открие първоначалният източник на информацията, тъй като една публикация може да бъде споделена хиляди пъти.

Изображение, споделено в социалните мрежи, с обяснението, че руски войници издигат руското знаме на сградата на общината в украинския град Харков. Инструментите за търсене показват, че събитието се е случило през 2014 г., а не в настоящето, както се твърди⁶.

⁶ Гласове. BBC: Ето някои от най-популярните фалшиви снимки и видеа за Украйна, 02.03.2022 <<https://glasove.com/novini/bbc-eto-nyakoi-ot-nay-populyarnite-falshivi-snimki-i-vidеа-za-ukrayna-stoti-tsi-sa> (status 03.02.2024)>.

Биляна Живкова. Манипулирани снимки в...

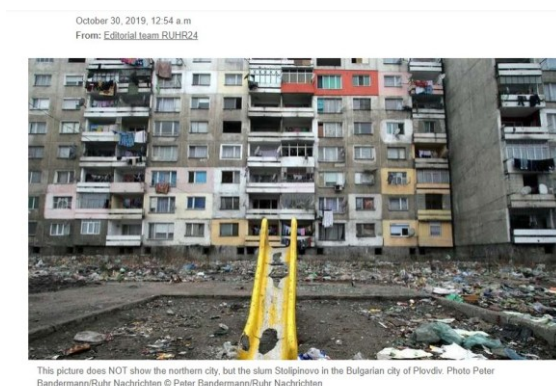

12:30 PM · Feb 26, 2022 · Tweetbot for iOS

Изображение с две деца, изпращащи украински войници, събира милиони харесвания. То е публикувано и от американския конгресмен Адам Кинцингер и бившия шведски премиер Карл Билд. Снимката обаче е стара, публикувана е за първи път през 2016 г. и е направена от фотограф-доброволец за украинското министерство на отбраната. Той по-късно е уволнен с обвинения, че е манипулирал снимката с наслагване.

Сюзан Зонтаг разсъждава защо именно снимки от конфликти предизвикват толкова голям интерес. Поначало такива изображения носят противоположни реакции, казва Зонтаг (Zontag 2015: 17). Призив за мир, жажда за отмъщение или просто осъзнаване на факта, че войните и зверствата са нещо реално. „Фотографирано, нещото придобива реалност – за всички, които са на друго място и следят случващото се по „новините“, подчертава Зонтаг (Zontag 2015: 26).

Не само военните конфликти са подходящ момент за използване на стари снимки. Фотография от Пловдив, заснета през 2011 година, предизвиква силни реакции в немския град Дортмунд няколко години по-късно. През 2018 година изображението започва да се разпространява чрез лични блогове и в социалните мрежи, но с различно описание. Под фотографията е написано, че това е проблемен дортмундски квартал⁷.

Фотография, направена в Пловдив, за която се твърди, че е от Дортмунд.

⁷ DW. Как да разпознаваме манипулирани снимки, 15 март 2022 <<https://www.dw.com/bg/%D0%BA%D0%B0%D0%BA-%D0%B4%D0%B0-%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%BF%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D0%B0%D0%BC%D0%B5-%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%BF%D1%83%D0%BB%D0%B8%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B8-%D1%81%D0%BD%D0%B8%D0%BC%D0%BA%D0%B8/a-61135139>> (status: 21.01.2024)>.

Възможни са и някои други методи за дезинформация чрез образи. Понякога става дума за оптична измама, при която може да изглежда например, че двама души си държат ръцете. Такъв е случаят със снимка, разпространена от БНТ в социалната мрежа Фейсбук през август 2022 година, на която изглежда сякаш Кирил Петков и Лена Бориславова се държат ръка за ръка⁸. В случая ситуацията е заснета и на видео и много лесно може да се види, че в действителност хващането на ръцете е само визуална измама. Но се стига до там, че *Асоциацията на европейските журналисти в България* излиза с позиция, че БНТ дължи обяснение за публикуването на тази снимка⁹. Причината – подобна фотография злепоставя служебните лица и води до безпричинни спекулации в общественото пространство.

Кадър на БНТ, на който изглежда сякаш Кирил Петков и Лена Бориславова са хванати за ръка.

В американското издание *Washington Post* през 2020 г. се създава специален отдел за разследване с видео и изображения (*Visual Forensics*). Екипът се занимава с проверка и изследване на различни онлайн източници, за да установи автентичността на дадена информация. Използвайки специално разработени от експерти методи журналистите разработват анализи и обогатяват водещите теми, които отразяват. Някои от публикациите печелят и награди, включително „Пулицър“.

През 2021 г. Европейският парламент публикува доклад за дезинформацията и пропагандата¹⁰. В него се подчертава, че борбата с тях е все по-сложна, защото са все по-преплетени с реално съдържание и това ги прави по-

---

⁸ Mediapool. БНТ пусна снимка „зрителна измама“ на Бориславова и Петков 02.08.2022 <<https://www.mediapool.bg/bnt-pusna-snimka-zritelna-izmama-na-borislavova-i-petkov-news338388.html>> (status: 21.01.2024)>.

⁹ АЕЖ-България. БНТ дължи обяснение за публикувана снимка, създаваща оптична измама, 03.08.2022 <<https://aej-bulgaria.org/03082022/>> (status: 21.01.2024)>.

¹⁰ Европейски парламент. Disinformation and propaganda: impact on the functioning of the rule of law and democratic processes in the EU and its Member States <[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/653633/EXPO_STU\(2021\)6536_33_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/653633/EXPO_STU(2021)6536_33_EN.pdf)> (status: 21.01.2024)>.

Биляна Живкова. Манипулирани снимки в...

трудни за разпознаване. Трудността става още по-голяма, когато дезинформацията се споделя в социалните мрежи от хора с авторитет. Дезинформацията действително е световен проблем и България не е изключение. Според Индекса за медийна грамотност през 2023 година България заема 35-то място от общо 41 страни, което я поставя сред държавите в Европейския съюз, които са най-уязвими към дезинформация сред страните в Европейския съюз¹¹.

В борбата с фалшиви снимки вече има разработени и няколко специализирани програми и онлайн платформи в помощ на журналистите. Освен това редовно се организират и семинари, които да обучават репортерите и редакторите как да се справят в дигиталната среда, преливаща от информация и снимки, които са многократно публикувани и споделяни, както и с неясен източник. Платформата на *Асоциацията на европейските журналисти в България* за проверка на фактите *Factcheck.bg* всяка година организира национална академия по проверка на фактите¹². Целта на това обучение е да подготви журналистите да разпознават дезинформацията и да ѝ противодействат. Причината – много е вероятно медиите да станат неволен дезинформатор, използвайки манипулирани фотографии или такива с неясен източник.

Полезен инструмент за проверка на автентичността на снимки е *FotoForensics*. Той позволява на журналистите да разберат дали части от снимки са били манипулирани по някакъв начин. Важно уточнение е, че *FotoForensics* не дава крайна окончателна оценка, а предоставя информация, която помага на журналистите да си направят собствени изводи¹³.

Изкуственият интелект (ИИ) отдавна се използва в новите технологии за различни цели, които най-вече да помагат нещата да се случват по-бързо и по-добре. В момента той е проникнал в почти всеки аспект на човешкия живот. Фотографията също не е останала встрани от изкуствения интелект, който разполага с невероятен потенциал. Изкуственият интелект на базово ниво се използва от години във фотоапаратите. Това са функции като премахване на червени очи, разпознаването на лица и дори усмивка¹⁴.

Вече съществуват фотоапарати, оборудвани с интегриран ИИ, което осезаемо променя начина на работа на един фотограф – независимо дали става

---

¹¹ Институт Отворено Общество. Индекс за медийна грамотност 2023: България е най-уязвима към дезинформация сред страните в ЕС, 24.06.2023 < <https://osis.bg/?p=4449> (status: 21.01.2024)>.

¹² АЕЖ-България, Втора национална академия по проверка на фактите. <<https://aej-bulgaria.org/events/%d0%b0%d0%ba%d0%b0%d0%b4%d0%b5%d0%bc%d0%b8%d1%8f-%d0%bf%d0%be-%d0%bf%d1%80%d0%be%d0%b2%d0%b5%d1%80%d0%ba%d0%b0-%d0%bd%d0%b0-%d1%84%d0%b0%d0%ba%d1%82%d0%b8%d1%82%d0%b5-2023/>> (status: 21.01.2024)>.

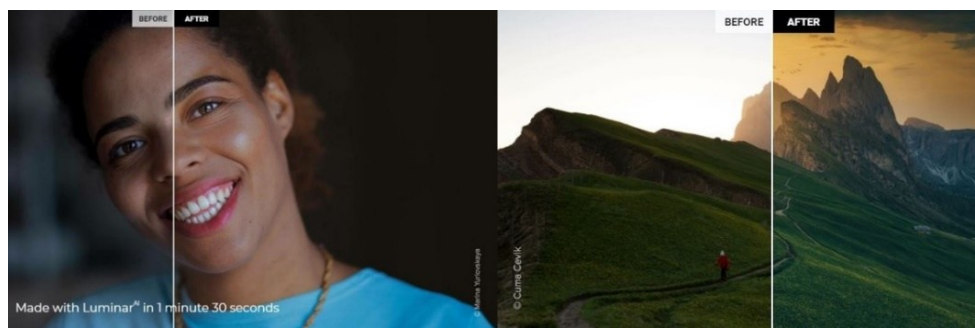
¹³ АЕЖ-България. FotoForensics помага на журналисти при проверката на автентичността на снимки, 18.04.2017 <<https://aej-bulgaria.org/fotoforensics-%d0%bf%d0%be%d0%bc%d0%b0%d0%b3%d0%b0-%d0%bd%d0%b0-%d0%b6%d1%83%d1%80%d0%bd%d0%b0%d0%bb%d0%b8%d1%81%d1%82%d0%b8-%d0%bf%d1%80%d0%b8-%d0%bf%d1%80%d0%be%d0%b2%d0%b5%d1%80%d0%ba%d0%b0%d1%82/>> (status: 08.02.2024)>.

¹⁴ Фото Свят. За и против изкуствения интелект във фотографията <<https://fotosviat.bg/art/37/za-i-protiv-izkustvenia-intelekt-vav-fotografiata>> (status: 20.01.2024)>.

дума за аматьор или за професионалист¹⁵. Няколко са функциите, които притежават новите фотоапарати, но не са никак маловажни и не са за подценяване. Една от тях е интелигентно разпознаване на сцени, като правят разлика между пейзажи, портрети, храна и различни други сценарии и автоматично коригират важни настройки като експозиция, фокус и цветови баланс. Друга функция е откриването на обекти. Тази способност е безценна при снимане на движещи се обекти като животни или при спортни събития. Тези камери гарантират, че всеки момент ще бъде засечен, като резултатът е колекция от снимки, които са по-резки, по-фокусирани и изобразяват снимания обект с невероятна прецизност. ИИ може да намали шума и производителността при слаба светлина, да преведе мигновено и в движение надписи и говор на чужд език, може да добави реалност и да разпознае лица и емоции.

Възможностите изглеждат до голяма степен неограничени. Всичко това показва, че дори не е нужно допълнително манипулиране на фотографиите, вече се снима манипулирано. Последните версии на най-популярните програми за обработка на изображения Фотошоп и Лайтруум предлагат автоматизирано редактиране на снимките. Имат възможност за портретен режим, избор на фокусни точки за създаване на различни ефекти. Изкуственият интелект лесно идентифицира обекти, изглажда кожата, оцветява снимка много бързо и лесно. Първият софтуерен редактор, който изцяло залага на изкуствения интелект, е Luminar AI, собственост на украинската компания *Skylum*. Неговите функции са много и всяка година програмата включва още повече възможности. Идеята на разработчиците е Luminar AI да бъде автоматизирана версия на Фотошоп, която да коригира снимките автоматично.

Изображения, обработени с програмата с изкуствен интелект Luminar AI.

Сред функциите са и автоматичното подобряване на композицията, цялостната замяна на небето с готови варианти, правилното осветяване на целия кадър, изострянето на фокуса, както и манипулации върху лица и тела при портретите. Чрез налични шаблони могат да се постигат добре познатите резултати от филтрите в Инстаграм. Функцията за смяна на небе работи на принципа на предварително готови шаблони, достъпни в библиотека. Те могат да

---

¹⁵ Micro Literature. Съвременната фотография: изкуствен интелект за снимки, 13.10.2023 <https://microliterature.org/savremennata-fotografiya-izkustven-intelekt-za-snimki/?bot_test=1 (status 20.01.2024)>.

Биляна Живкова. Манипулирани снимки в...

бъдат приложени с няколко натискания на бутоните на мишката. Дори има възможност за добавяне на предмети в снимката – птици, самолети и балони в небето. Luminar AI смесва различни алгоритми за манипулиране на снимка, използвайки процеси, наречени шаблони. Първо, програмата разпознава съдържанието на снимката, например дали на нея има хора или е пейзаж. След това програмата предлага шаблон за редактиране на цялата снимка. Ако софтуерът разпознава хората на изображението, той препоръчва да се използва изкуствен интелект за обработка на тялото или лицето, за да ги „оформи и усъвършенства“. Има опции за коригиране на дефекти и за подобряване на очите. Програмата има и вградена опция Златен час (*Golden Hour*), за да изглежда сякаш е снимана в най-подходящия от деня момент, както и възможност за добавяне на слънчеви лъчи към снимката. Може да се коригират експозицията и цветовете, да се подобрят детайлите и текстурата.

През 2023 година лауреат на престижния фотографски конкурс на Сони се отказва от наградата си и признава, че неговата снимка е всъщност създадена от изкуствен интелект¹⁶.

В откритата творческа категория победата е за германския фотоартист Борис Елдагсен за черно-бялата „снимка“, наречена „*Псевдомнезия: Електрик*“. Артистът признава, че произведението не е създадено от фотоапарата му, а от изкуствен интелект. Лицата не са на съществуващи хора, а компютърно генерирани образи. Борис заявява, че е искал да провери професионализма на членовете на журито и така да започне дискусия за бъдещето на фотографията като изкуство. Отказва се от наградата си и написва в личния си сайт: „В такъв вид конкурси изображенията, генерирани от изкуствен интелект, не трябва да се конкурират на равни начала с нормалните снимки. Това просто са различни същности. Изкуственият интелект не прави фотография. Затова се отказвам от наградата“.

Изображение, спечелило престижен конкурс, е създадено с изкуствен интелект.

---

¹⁶ Debatī. Наградена фотография се оказва менте, създадено от изкуствен интелект, 19.04.2023 <<https://debatī.bg/nagrada-na-fotografia-se-okaza-mente-sazdadeno-ot-izkustven-intelekt/>> (status: 20.01.2024).

Колкото интересно и вълнуващо да изглежда използването на изкуствен интелект, за съжаление, то крие и много опасности. Оказва се прекалено лесно да бъде манипулиран един кадър и дори измислен от ИИ. Вече е съвременен проблем създаването на достоверни фалшификати, наречени дийпфейк или дълбоки фалшификати. Това е технология, която използва форма на изкуствен интелект, съчетана с машинно обучение, служещо за създаване на видеоклипове и аудиозаписи с хора, които казват и вършат неща, които в действителност не са правили. Използват се в световен мащаб, но вече са и доста познати в България. Дори се налага медиите да идват на помощ на потребителите, като разобличават дийпфейк „новини“, използващи лицата на публични личности. Сред тях е обръщение на премиера Николай Денков, който подканва зрителите да участват в инвестиционна схема¹⁷. Оказва се, че полска фейсбук страница за уеб дизайн е първият източник, на който се появява фалшивото видео с лицето и гласа на премиера. „Предполагаме, че едно такова видео струва около 10-тина лева да се изготви. Има няколко специализирани онлайн платформи“, казва за *БТВ* старши комисар Владимир Димитров, директор на „Киберпрестъпност“ при ГДБОП-МВР. Експертът по киберсигурност Любомир Тулев обяснява, че са нужни кадри на човека, да напишеш какво да говори и оттам нататък поема изкуственият интелект. Няколко дни по-късно се появява и дийпфейк на президента на Република България Румен Радев – като част от неистинска реклама на „Лукойл“. Злоупотреба има и с името на *БТВ* и имената на водещите Бесте Сабри, Виктория Петрова, Светослав Иванов и Юксел Кадриев¹⁸. Чрез фалшив диалог и монтирани кадри с популярните лица на медията се рекламира платформа, за която се твърди, че може да доведе до бързо и лесно спечелване на средства. Причина за създаването на тези фалшификации е финансова измама чрез използването на известни лица, от която се печелят пари. Видеата се намират в платформи, които изискват лични данни и внасяне на пари от потребителите. Измамени по тази схема са стотици хиляди, казват за *БТВ* от ГДБОП.

Манипулираните чрез изкуствен интелект снимки размиват границата между реално и измислено и вече се разработва софтуер, който да разпознава дали конкретна фотография е истинска или манипулирана. Това, че изкуственият интелект може да създава убедителни фалшификати, е притеснително. Има опасения, че злонамерени хора биха могли да използват системите за разпространение на неверни и подвеждащи информации и фотографии и по този начин да повлияят на общественото мнение. Сам Алтман, главният изпълнителен директор на *OpenAI* в Сан Франциско, предупреждава, че ИИ „може да бъде използван за дезинформация в огромен мащаб“¹⁹. Професорът по естетика на информационните технологии в Хамбургския университет Джудит Симон казва,

---

¹⁷ БТВ. Фалшивото видео с премиера, 05.10.2023 <<https://btvnovinite.bg/bulgaria/falshivoto-video-s-premiera-polska-stranica-vav-fejsbuk-za-ueb-dizajn-e-parvijat-iztochnik-na-dijp-fejka.html> (status 03.02.2024)>.

¹⁸ БТВ. Злоупотреба с името на БТВ, 01.12.2023 <<https://btvnovinite.bg/bulgaria/zloupotreba-s-imeto-na-btv-falshiv-dialog-s-populjarni-lica-ot-medijata.html?fbclid=IwAR0BiJJ086OUPuAxDiVSoYj0t0noQ5bx51OzIEjjodEBSMOD4C1q624No> (status 03.02.2024)>.

¹⁹ DW. Ще доведе ли до революция изкуственият интелект? 1.04.2023 <<https://www.dw.com/bg/se-dovede-li-do-revolucia-izkustveniat-intelekt/a-65203120> (status: 20.01.2024)>.

че е трудно да се определи върху какво изкуственият интелект няма да окаже влияние. Експерти имат опасения, че престъпници, авторитарни режими или демагози могат да използват тези системи за разпространение на невярна или подвеждаща информация, включително фотографии, повлиявайки по този начин на общественото мнение.

Използването на изкуствен интелект е толкова достъпно, че буквално всеки може да злепостави хора, които са му неприятни, като публикува например изфабрикувани негови голи снимки. В испанско училище момчетата решили да се „пошегуват“ като изтеглят снимки от профилите на момичетата в социалните мрежи и ги обработят така, че девойките да са без дрехи²⁰. След разследване десет непълнолетни души са заподозрени за обработката на снимките. Подобни ситуации не са рядкост и България не е изключение. През януари 2024 година *Нова телевизия* разказва за фалшиви голи на снимки на популярна 27-годишна млада жена от Русе²¹. Тя е шокирана, когато разбира, че нейни снимки се разпространяват в затворена група на социалната мрежа Telegram. Камелия Ангелова, която е Мис „Топ лице на Русе“ за 2021 година, видяла групата и установява, че става въпрос за порнографски материали, за които е използван изкуствен интелект и е подава сигнал до полицията. Репортажът показва експерта по киберсигурност Спас Иванов, който обяснява, че трудно ще се стигне до човека, създал или разпространил снимките. „Прокуратурата трябва да установи дали снимковият материал е истински, или фалшифициран. Това е дълъг процес. Подобни случаи ще зачестяват. Има и фалшиви порнографски клипове“, уточнява Иванов.

„Факт е, че медийната индустрия се чувства все по-заплашена и тя започва да се съпротивлява“, казва Маргарита Пешева (Pesheva 2023). Агенцията за снимки *Getty Images* вече съди *Stability AI*, твърдейки, че е обучила своя генератор на изображения с над 12 милиона нейни снимки. От своя страна, законовите регулации не закъсняват. Европейският съюз успява да постигне споразумение за регулацията на изкуствения интелект²². „Европа се позиционира като пионер, осъзнавайки важността на ролята си за установяване на стандарти на глобално ниво. Вярвайте ми, това е исторически ден“, заявява еврокомисарят за вътрешния пазар Тиери Бретон на пресконференция, предадена от *Poynterc*. Споразумението е постигнато след почти 15 часа преговори между двете страни, проведени на 8 декември 2023 година, предшествани от 24-часови дебати по въпроса. Става дума за въвеждането на по-строги правила относно използването на изкуствен интелект в държавите от Европейския съюз. Това се смята за първия закон за изкуствен интелект в света. Според нормативния акт системите за изкуствен интелект ще бъдат категоризирани в различни рискови групи. Колкото по-висок е

---

²⁰ 24 часа. Голи снимки, генерирани от изкуствен интелект, се разпространяват в испански училища, 22.09.2023 <<https://www.24chasa.bg/mezhdunarodni/article/15598196> (status: 20.10.2024)>.

²¹ Vesti. Злонамерена атака в интернет: Разпространяват фалшиви голи снимки на популярно лице, 12.01.2024 <<https://www.vesti.bg/bulgaria/mis-top-lice-na-ruse-sfalshivi-goli-snimki-v-internet-6188617> (status 28.01.2024)>.

²² 24 часа. ЕС постигна историческо споразумение за регулацията на изкуствения интелект, 09.12.2023 <<https://www.24chasa.bg/mezhdunarodni/article/16445256> (status: 20.01.2024)>.

потенциалният риск, свързан с едно приложение за изкуствен интелект, толкова повече изисквания ще има за него.

Развитието на техниката и софтуерът дават много възможности, но тук вече се поставя въпросът за морал и етика, а това няма как да бъде контролирано.

Какви снимки да бъдат използвани в кросмедиите, решават те самите и тук не става дума за някакъв екип от професионалисти, седнали около една маса да обсъждат на коя информация кой кадър ще отговаря най-добре и ще отрази текстовата информация максимално правилно. В общия случай решението е на един човек, който бърза, защото информационният поток го притиска и той трябва да вземе решение, базирано на (най-често) минимални познания на материята, историята и същината на новината. Работният ден в нюзрума на големите медии е шумен, напрегнат, натоварен и решенията се вземат в рамките на секунди. Това до голяма степен идва да покаже колко много се подценява силата на образите в медиите. Използването на неправилната стокова снимка може да доведе до съвсем неправилно възприемане на цялостната новина. Пример за това е една информация от уебсайта на *БТВ*, озаглавена „Клекнали, с колене към гърдите“: Откриха мистериозно гробище във Великобритания²³.

**“Клекнали, с колене към гърдите“:
Откриха мистериозно гробище във
Великобритания**

Мястото се намира в незабележимо поле в двора на замък, близо до края на пистата на летището в Кардиф

Снимка: iStock

Стокова снимка, която би могла да подведе аудиторията.

Заглавието на публикацията „Клекнали, с колене към гърдите“: Откриха мистериозно гробище във Великобритания” говори за открития, които са документираны и едва тогава е съобщено за тях на медиите. Освен това на публиката би било изключително любопитно да види конкретните изкопани кости. Очаква се фотографията към подобна новина да бъде събитийна, за да има публикацията още по-голяма стойност. Очаква се да има конкретика и доказателство – това, което правят по принцип снимките: доказват съществуването на нещо. В случая обаче е използвана снимка на скелет в земята, но се вижда, че източникът е банката за стокови снимки *iStock*, т.е. фотографията

---

²³ БТВ. “Клекнали, с колене към гърдите“: Откриха мистериозно гробище във Великобритания, 03.01.2024 <<https://btvnovinite.bg/svetut/kleknali-s-kolene-kam-gardite-otkriha-misteriozno-grobishte-vav-velikobritanija.html> (status: 03.01.2024)>.

Биляна Живкова. Манипулирани снимки в...

е илюстративна. Подобно изображение до голяма степен би подвело потребителите, че снимката е действителна и *БТВ* разполага с доказателство за информацията, която разпространява. Тук се вижда, че не става дума нито за манипулирана снимка, нито за такава, направена от изкуствен интелект, а просто за използване на подвеждаща фотография. Тя е действителна, просто не отговаря на информацията, към която е прикрепена.

Комисията за журналистическа етика излага свое становище за манипулирането чрез фотографии през 2022 година²⁴. То гласи, че силата на образите в медиите налага спазване на правилата за професионална етика при подготовката на фотографии и видео, предлагането им за публикуване, както и при тяхното представяне, ако се налага – в контекст и чрез съответна придружаваща информация. Изтъква се правото на информираност на аудиторията, което налага точност, като категорично се забраняват практики, чрез които обществото може да бъде подведено.

В становището на Комисията за журналистическа етика се казва още:

„Публикуването на подвеждащи изображения е визуалният еквивалент на изфабрикувани сюжети в новинарството. Медиите носят отговорност зрителите да получават достоверна информация, включително от фотографиите в новините и актуалната публицистика. Това е отговорност на всички заети в новинарството на всички етапи от процеса. Фоторепортерите не следва да предлагат фотографии, които са манипулирани, или, дори при липса на манипулация, съдържат оптични илюзии, или по друг начин създават възможност за подвеждане. Редакциите не следва да публикуват фотографии, за които им е известно, че транслират съобщения, неотговарящи на истината. При съмнение редакциите са длъжни да извършат обстоятелствена проверка на фактите“.

Една от най-големите информационни агенции, *Ройтерс*, също има свои правила за ненамеса при снимане и обработка на фотографии (Dermendzhieva 2012: 658-659). На фотографите е забранено да манипулират събитията, да режисират обектите си, да добавят, местят или изключват обекти; не се допускат изрязване на части от оригиналната снимка, прекомерно изсветляване или потъмняване, както и цетова корекция на кадъра. Точно определени са корекциите, които са позволени – отсечка, промяна на нивата на сивата гама, промяна на фокуса до 300%, внимателно използване на функция „ласо, както и частично затъмняване.

Това, разбира се, са само препоръки. Никой не би могъл да проследи всяка една информация във всяка една кросмедия и да установи дали и доколко фотографиите са манипулирани, изфабрикувани или създадени от изкуствен интелект. Остава на съвестта на всеки един от хората, които участват в процеса на заснемане, обработване, подготовка и публикуване на информация. А когато не може да се разчита на съвестта на медиите, аудиторията трябва да стане мнителна

---

²⁴ Национален съвет за журналистическа етика. Становище на Комисията за журналистическа етика за манипулирането чрез фотографии, 04.08.2022 <<https://mediaethics-bg.org/%D1%84%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D0%B8%D1%82%D0%B5-%D0%BB%D1%8A%D0%B6%D0%B0%D1%82-%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D0%B8%D1%82%D0%B5-%D0%BD%D0%B5/>> (status: 20.01.2024)>.

и винаги да има предвид, че дадена снимка може да ги подведе. В книгата си „Фалшиви новини“ Х. А. Мелер препоръчва всички медии да бъдат наблюдавани с доза вътрешно съмнение и дори съветва аудиторията понякога да се лишава от новините, които ѝ се предлагат (Meler 2021: 171).

През цялото съществуване на професията журналистите са тези, които трябва да изровят истината, да пресекат дезинформацията и пропагандата и да предоставят на публиката реалността, това, което действително се е случило. През годините това става все по-трудно и на помощ идват нови технологии и нови методи за проверка на автентичност и достоверност. Но едно е сигурно – задължението на журналиста към публиката не се е променило. И макар в забързаната си работа работещите в медиите да се опитват да информират възможно най-бързо за последните събития, то не бива да се оставя на заден план достоверността. Пропагандата и влиянието върху общественото мнение чрез образи не е нещо ново и журналистите винаги трябва да са нащрек.

В книгата си „Елементи на журналистиката“ Бил Ковач и Том Роузънстийл изтъкват, че в крайна сметка журналистиката е проява на характер. При липса на законова регулация и никакъв формален самоконтрол, върху журналистите пада тежък товар, който е труден за всяка професия, но в журналистиката има допълнително напрежение между службата към обществото и бизнес функциите, които финансират работата им. Като най-неуловим принцип на журналистиката изследователите Ковач и Роузънстийл извеждат това, че журналистите имат дълг за лична съвест. Според тях всеки работещ в медиите трябва да притежава лично чувство за етика и отговорност, свой морален компас (Kovach, Rouzanstiy1 2007: 251-252). Авторите казват, че дисциплината на верификацията е това, което позволява на журналистите да достигнат истината.

„Тя е това, което различава журналистите от забавлението, пропагандата, фикцията и изкуството. Забавлението и братовчед му инфотеймънтът се фокусират върху това, което е най-забавно. Пропагандата селектира фактите и ги измисля, за да служи на истинската цел – убеждение и манипулация. Фикцията съчинява сценарии, за да придаде повече лично измерение на това, което нарича истина. Журналистиката е фокусирана да предаде очевидното, което се случва“;

казват авторите (Kovach, Rouzanstiy1 2007: 79-80). Всички тези твърдения са съотнесими както към текстовата информацията, която предоставят журналистите, така и към визуалната информация, която предлагат на аудиторията, а именно – снимките, придружаващи всяка новина в кросмедийна среда.

Отговорността на медиите по отношение на използваните снимки е голяма. Коригирането и манипулирането на изображения трябва да е минимално. А репортерите и редакторите винаги да подхождат с внимание при публикуване на фотографии, чийто източник е неясен. От своя страна, аудиторията трябва да е критична и да не приема за истина всяка снимка, която види в медиите.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

- Dermendzhieva 2012:** Dermendzhieva, G. Onlayn zhurnalistika. Mediite v digitalniya svyat. Sofia: Universitetsko izdatelstvo „Sveti Kliment Ohridski“ [Дерменджиева, Г. Онлайн журналистика. Медиите в дигиталния свят. София: Университетско издателство „Свети Климент Охридски“].
- Gillmor 2004:** Gillmor, D. We the Media. Grassroots Journalism by the People, for the People. <https://library.uniteddiversity.coop/Media_and_Free_Culture/We_the_Media.pdf (status: 20.01.2024)>.
- Kleemans, Daalmans, Carbaat, Anschütz 2018:** Kleemans, M., S. Daalmans, I. Carbaat, D. Anschütz. Picture Perfect: The Direct Effect of Manipulated Instagram Photos on Body Image in Adolescent Girls, *Media Psychology*, 21:1, 93-110. <<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/15213269.2016.1257392> (status: 01.02.2024)>.
- Kovach, Rouzanstiy 2007:** Kovach, B., T. Rouzanstiy. Elementi na zhurnalistikata. Sofiya: Slantse [Ковач, Б., Т. Роузанстийл. Елементи на журналистиката. София: Слънце].
- Meler 2021:** Meler, H. Falshivi novini. Sofiya: IK Bard [Мелер, Х. Фалшиви новини. София: ИК Бард].
- Pesheva 2023:** Pesheva, M. Izkustveniyat intelekt i mediite. Kakvo badeshte ni ochakva? – In: Newmedia21.eu. Mediite na 21 vek: Onlayn izdanie za izsledvaniya, analizi, kritika. <<https://www.newmedia21.eu/analizi/izkustveniyat-intelekt-i-mediite-kakvo-badeshte-ni-ochakva/> (status: 18.01.2024)> [Пешева, М. Изкуственият интелект и медиите. Какво бъдеще ни очаква? – В: Newmedia21.eu. Медиите на 21 век: Онлайн издание за изследвания, анализи, критика].
- Zontag 2015:** Zontag, S. Da gledash bolkata na drugite. Sofiya: Iztok-zapad [Зонтаг, С. Да гледаш болката на другите. София: Изток-запад].